

Trestní právo procesní – úvodní výklady

Marek Fryšták

katedra trestního práva

Pojem trestního práva procesního a trestního řízení, jejich předmět

- trestní právo procesní (TPP)
 - právní odvětví, které v návaznosti na TPH chrání před TČ tím, že upravuje postup orgánů činných v trestním řízení (OČTŘ) a dalších subjektů na řízení zúčastněných, při zjišťování pachatelů TČ, rozhodování o nich a při výkonu těchto rozhodnutí; působí též preventivně
- trestní řízení (TŘ)
 - zákonem upravený postup OČTŘ a dalších subjektů na řízení zúčastněných, při zjišťování skutků majících znaky TČ a jejich pachatelů, při ukládání a výkonu trestních sankcí (trestů, ochranných opatření a opatření), s cílem působit i preventivně

Účel a funkce TPP, TŘ a TrŘ

- účel (funkce) TPP
 - chránit jednotlivce a společnost před TČ
 - regulovat procesní vztahy mezi subjekty TŘ, např. mezi policejním orgánem a obviněným, § 160 TrŘ
 - prevence TČ a upevňování zákonnosti
- účel TŘ
 - zjistit a procesně dokázat TČ, tj. že se stal, nebo nestal a kdo je jeho pachatelem
 - uložit a vykonat (pokud možno) spravedlivé trestní sankce
 - prevence TČ a upevňování zákonnosti
- účel TrŘ (§ 1)
 - upravit TŘ, aby plnilo svůj účel podle TPP
- pojem a účel TPP, TŘ, TrŘ úzce souvisí jako prostředek (TrŘ) + cíl (TŘ, TPP)

Typy trestního řízení

- kontinentální řízení - příznačná zásada vyhledávací a legality - soud sám musí vyslýchat svědky a vyhledávat všechny důkazy svědčící o vině i nevině, které nenavrhl obžaloba nebo obhajoba
- angloamerické (adversální) řízení - příznačná zásada oportunity a kontradiktornosti dokazování - důkazy o vině navrhuje obžaloba, o nevině obhajoba, sami si vyslýchají svědky, předkládají důkazy, soud pouze dohlíží, aby byly prováděny pouze přípustné důkazy, svědky nevyslýchá, důkazy nevyhledává
- smíšené řízení - průnik obojího, posílení zásady kontradiktornosti dokazování

Vztah trestního práva hmotného a procesního

- TPH - určuje koho (pachatel), za co (TČ) a jak (trestní sankce) trestně postihnout, resp. reagovat na TČ
- TPP - určuje v rámci jaké procedury (trestní řízení) a ze strany koho (orgány činné v trestním řízení) se tak má stát
- TPH bez TPP by byl obsah bez formy, tedy nepoužitelný
- TPP bez TPH by bylo formou bez obsahu, tedy rovněž nepoužitelnou
- existence obou TP odvětví je vzájemně podmíněna, při respektování jejich relativní samostatnosti
 - jde svým způsobem o „spojité nádoby“, jedno bez druhého by nemohlo efektivně fungovat, stejně jako nemůže fungovat „spotřebič“ (TPH) bez „návodu na použití“ (TPP)

Trestněprávní x trestněprocesní vztah

- trestní právo hmotné stanoví podmínky trestnosti, tedy vymezuje znaky trestných činů a tresty či ochranná opatření za jejich spáchání
- trestní právo procesní upravuje procesně-právní vztahy, které vznikají v trestním řízení, tedy jedná se zejména o vztahy mezi orgány činnými v trestním řízení a osobou, proti níž se vede trestní řízení
- spácháním trestného činu vzniká mezi pachatelem a státem trestněprávní vztah
 - jeho součástí je oprávnění a zároveň povinnost státu uložit pachateli trest či ochranné opatření a povinnost pachatele se trestu či ochrannému opatření podrobit
 - pachatel má však i právo spočívající v oprávnění žádat, aby jeho jednání bylo posuzováno podle zákona
- trestně-procesní vztahy vznikají mezi subjekty trestně procesních práv a povinností
 - předně jsou to vztahy mezi OČTŘ a obviněným, jejichž základní podmínkou není spáchání trestného činu, ale sdělení obvinění
 - subjektem trestněprávně procesního vztahu může být tedy i ten, kdo nespáchal trestný čin, zatímco v trestněprávně hmotném vztahu je touto osobou pouze pachatel
 - ovšem vznikají tu i další vztahy, např. mezi orgány činnými v trestním řízení navzájem, mezi nimi a poškozeným, svědkem, advokátem, tlumočnickem a znalcem

Místo TPP v právním řádu ČR a jeho vztah k ostatním odvětvím práva

- TPP + ÚstP
 - TPP je „minimum“ ústavního práva, ÚstP limituje TPP (hl. V. čl. 37, čl. 38 a čl. 40 LZPS)
 - čl. 37 - Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké...
 - čl. 38 - Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům; veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem ...
 - čl. 40 - Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce; jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem...

- TPP + SprPPr
 - TPP (upravuje řízení o ČST)
 - správní právo procesní (upravuje řízení o přestupcích)
 - platí zde podobné zásady, např. oficiality x návrhové přestupky, presumpce neviny
 - nejde-li ve věci o TČ, jako přestupek se postoupí ...
- TPP + ObčPPr
 - TPP (upravuje řízení o TČ, z. oficiality, vyhledávací)
 - občanské právo procesní (upravuje např. sporné řízení ve věcech majetkových, z. dispoziční, projednací ...)
 - adhezní řízení – řízení o NŠ podle ObčPP, které je součástí TŘ

TPP a související neprávní obory (kriminologie, penologie, kriminalistika)

- TPP + kriminologie (viktimologie)
 - poznatky kriminologie (viktimologie) slouží OČTŘ při řešení prevence kriminality prostředky TPP; např. vyrozumění poškozeného o propuštění nebo o útěku obviněného z vazby (§ 70a/2 TrZ) má preventivní cíl
- TPP + penologie (penitenciaristika)
 - poznatky penologie (penitenciaristiky) slouží OČTŘ (soudu) při volbě nejúčinnějších sankcí a jejich výkonu; např. zařazování a přeřazování pachatelů do typů věznic (§ 56, § 57 TrZ)
- TPP + kriminalistika
 - poznatky kriminalistiky slouží OČTŘ při efektivním zjišťování TČ a jejich pachatelů; např. daktyloskopie, analýza DNA ...
 - kriminalistika „dodala“ TPP některé zvláštní způsoby dokazování; např. konfrontace, rekognice, rekonstrukce ...

Místo trestního práva (hmotného i procesního) v právním řádu

- příměr „cyklo-pelotonu“
 - žlutý trikot - ústavní právo
 - závěr pelotonu - TPH a TPP
 - TPH a TPP nesbírá padlé a neplní funkci pouze „doprovodného a sběrného vozidla“, ale postihuje ty a za to, na co nestačí ostatní v „pelotonu“, tj. občanské, obchodní, správní, finanční či přestupkové právo
 - TPH a TPP je tak ultima ratio, ultimum remedium právní ochrany v rámci systému práva

Vnitrostátní prameny TPP

- zákonné prameny
 - TPP je právo výlučně zákonné, obsažené může být jen v zákonech; TrŘ, ZSM; ZTOPO, čl. 8 odst. 2 LZPS („... stíhán ... způsobem, který stanoví zákon.“)
- podzákonné prameny
 - reálně existují, ale nejsou v souladu s LZPS, je-li TPP obsažené v podzákonných pramenech

pramenem TPP tak není např. nařízení vlády č. 414/2000 Sb. , o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnání ve VTOS
vyhláška MS č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby a č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

- nálezy Ústavního soudu (ÚS)

- pramenem TPH je pouze nález pléna ÚS, jako výraz abstraktní kontroly ústavnosti
- senátní nález v konkrétní věci jako výraz konkrétní kontroly ústavnosti pramenem TPH není
- např. nález č. 219/2010 Sb. (§ 83a odst. 1 TrŘ: jen soudní příkaz k prohlídce jiných prostor a pozemků, a to i v přípravném řízení)

- zákonná opatření Senátu

- jsou vydána v případě, kdy dojde k rozpuštění Poslanecké sněmovny
- po její ustavení musí projít zpětným schválením (ratihabicí), jinak pozbývají platnosti; v praxi se zatím tato forma TPP zatím nikdy neuplatnila

- amnestijní rozhodnutí prezidenta dle čl. 63 písm. j) Ústavy - abolice
 - § 11 odst. 1a TrŘ - trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno nařídí-li to prezident republiky, uživ svého práva udílet milost nebo amnestii
- evropské právní akty
 - sekundární evropské právo (zejm. nařízení, směrnice) není pramenem TPP, nicméně toto právo má na TPP jistý vliv a účinek, to se projevuje v procesu evropeizace vnitrostátního TPH, tj. přenosem obsahu evropského práva cestou jeho transformací a implementací do práva vnitrostátního
 - viz transpozice a implementace dřívějších rámcových rozhodnutí či směrnic, to se projevuje v procesu evropeizace vnitrostátního TPP
 - např. Rámcové rozhodnutí Rady EU ze dne 13. 6. 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi jednotlivými členskými státy (2002/584/JVV) a §§ 403 a n. TrŘ

– mezinárodní smlouvy (MS)

- mezinárodní smlouvy tzv. „desítkové“; jejich generální inkorporace do právního řádu ČR neznamena, že jsou pramenem TPP, stále zůstávají jen pramenem mezinárodního práva veřejného, se všemi důsledky pro jejich výklad
 - mezinárodní smlouvy se tudíž vykládají podle zásad stanovených mezinárodním právem veřejným, nikoliv vnitrostátním právem
- čl. 10 Ústavy pouze zakotvuje jejich aplikační přednost před běžnými zákony; mezinárodní smlouvy nestojí nad zákony
- např. zastavení tr. stíhání pro překážku věci pravomocně rozhodnuté (přestupek – TČ) přímo na základě čl. 4 Dodatkového protokolu č. 7 k Evropské úmluvě o ochraně LPZS: ne bis in idem, zákaz dvojího postihu; § 172/2, b): ... státní zástupce může zastavit trestní stíhání ...

Prameny trestního práva procesního

- základní právní předpisy:
 - ústava České republiky (ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů)
 - LSPZ (usnesení předsednictva ČNAR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LZPS jako součásti ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů)
 - zákon o trestním řízení soudním (trestní řád) (zákon č. 141/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
 - zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon č. 218/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
 - zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a o řízení proti nim (zákon č. 418/2011 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
 - zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních (zákon č. 104/2013 Sb.)
 - zákon o obětech trestné činnosti (zákon č. 45/2013 Sb.)
 - zákon o soudech a soudcích (zákon č. 6/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

- zákon o státním zastupitelství (zákon č. 283/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o Policii České republiky (zákon č. 273/2008 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o výkonu trestu odnětí svobody (zákon č. 169/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o výkonu vazby (zákon č. 293/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o znalcích a tlumočnících (zákon č. 36/1967 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o Ústavním soudu (zákon č. 182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o Probační a mediační službě (zákon č. 257/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením (zákon č. 137/2001 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
- zákon o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení (zákon č. 279/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů), atd.

– základní mezinárodní dokumenty

- Všeobecná deklarace lidských práv (usnesení č. DE 01/48, 1948)
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (1950 a 14 protokolů)
- Evropská úmluva o vydávání (1957, dodatkové protokoly 1975, 1978)
- Evropská úmluva o vzájemné pomoci v trestních věcech (1959, dodatkové protokoly 1978, 2001)
- Evropská úmluva o dohledu nad podmíněně odsouzenými a podmíněně propuštěnými pachateli (1964)
- Evropská úmluva o mezinárodní závaznosti trestních rozsudků (1970)
- Evropská úmluva o předávání trestního řízení (1972)
- Evropská úmluva o potlačování terorismu (1977, doplňující protokol 2003)
- Úmluva o předávání odsouzených osob (1983, dodatkový protokol 1997)

- Evropská úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (1988, dodatkové protokoly 1993)
- Úmluva o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu (1990)
- Trestně právní úmluva o korupci (1999, dodatkový protokol 2003)
- Úmluva Rady Evropy o trestných činech spáchaných prostřednictvím počítačů (2001, dodatkový protokol 2003)
- Úmluva Rady Evropy o prevenci terorismu (2005)
- Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami (1988)
- Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu (2000) atd.

Struktura TrŘ

- struktura TrŘ
 - obecná část - „vytknutí před závorku“ obecných definic pojmů, institutů, které používá část zvláštní; např. soud, protokol, vazba, zadržení, svědek, rozhodnutí ... apod.
 - zvláštní část - ona „závorka“ obsahující speciální úpravu stadií TrŘ; např. přípravné řízení, hlavní líčení, řízení opravné (o odvolání, dovolání ... apod.)
- § 1 – § 156 – společná ustanovení
- § 157 – § 179h – přípravné řízení
- § 180 – § 365 – řízení před soudem
- § 366 – § 460n – některé úkony souvisící s trestním řízením
- § 461 – § 471 – přechodná a závěrečná ustanovení

Působnost TrŘ

- rozumí se jí určení okruhu vztahu, na které dopadají plané a účinné trestněprocesní normy, tzn. že upravují jednání subjektů trestněprocesních vztahů podle kritéria času, místa a osoby
- věcná působnost
 - její rozsah je určen § 1 odst. 1 TrŘ, 1 odst. 1, 3 ZSM a § 1 odst. 1, 2 ZTOPO
 - je výlučně omezen na trestné činy (zločiny a přečiny) a provinění
- časová působnost
 - procesní úkony v průběhu trestního řízení se provádějí podle trestního řádu účinného v době, kdy je úkon prováděn
 - podle dřívějšího trestního řádu se budou provádět pouze v případech upravených v § 461 až § 465 TrŘ (přechodná a závěrečná ustanovení)
 - ratio legis těchto ustanovení je zajistit kontinuitu probíhajícího procesu a upřednostnit dřívější právní úpravu před pozdější, je-li to pro obviněného příznivější

– místní působnost

- TrŘ je tzv. lex fori, tj. zákon místa soudu - jeho ustanovení jsou tedy závazná na území České republiky
- je tedy právně bezvýznamné, zda samotný delikt byl spáchán na území České republiky či nikoliv stejně jako zda je obviněný občanem České republiky či nikoliv

– osobní působnost

- zahrnuje osoby, které spadají pod právní režim obsažený v TrŘ, tj. jde o všechny osoby nacházející se v době probíhajícího řízení na území České republiky nebo i mimo její teritorium, jde-li zároveň o řízení proti uprchlému, který se mu vyhýbá pobytem v cizině

- hmotněprávní a procesněprávní exempce
- beztrestnost - čl. 27 Ústavy – poslance ani senátora nelze postihnout pro hlasování a projevy učiněné v PS či Senátu nebo v jiných orgánech, lze je stíhat jen se souhlasem komory; soudce Ústavního soudu nelze trestně stíhat bez souhlasu Senátu
 - odepře-li komora souhlas, je trestní stíhání po dobu trvání mandátu vyloučeno
- nestíhatelnost – čl. 65 Ústavy - prezidenta republiky nelze zadržet, trestně stíhat ani stíhat pro přestupek nebo jiný správní delikt
 - prezident republiky může být stíhán pro velezradu, a to před Ústavním soudem na základě žaloby Senátu; trestem může být ztráta prezidentského úřadu a způsobilosti jej znovu nabýt
 - velezradou se rozumí - jednání prezidenta republiky směřující proti svrchovanosti a celistvosti republiky, jakož i proti jejímu demokratickému řádu
 - prezident republiky není z výkonu své funkce odpovědný
- osoby požívající diplomatických výsad a imunit podle mezinárodního práva

Aplikace TrŘ

- přímá
- přímé použití ustanovení TrŘ, ZSM, ZTOPO v konkrétním řízení, která tomuto typu řízení odpovídají; např. vyšetřování konkrétního TČ ...
- nepřímá
 - nepřímé – analogické – použití TrŘ na konkrétní případ je zpravidla přípustné
 - pokud jde proti limitům ochrany základních práv a svobod, je nepřípustné; např. cestou analogie nelze rozšiřovat důvody a podmínky vzetí do vazby (vzdor podobnému postavení obviněného a podezřelého nelze podezřelého vzít do vazby, tj. analogicky jako obviněného)

Výklad TrŘ

- zjiřování obsahu právních norem obsažených v TrZ, ZSM, ZTOPO
 - znát zákony neznamená znát jejich slova, ale pochopit jejich význam a působení - „scire leges non hoc est verba eorum tenere, sed vim ac potestatem“
- druhy výkladu - např.
 - soudní - nejčastěji používaný výklad, podle něž se realizuje trestní právo v praxi; je závazný pro konkrétní případ, který se rozhodnutím řeší
 - vědecký - obsažen v učebnicích, komentářích, monografiích a časopisech; není závazný, má však značný vliv na praxi
 - gramatický - zjiřuje smysl ustanovení na podkladě významu použitých slov a podle zásad gramatiky a pravopisu
 - systematický - zjiřuje smysl zákonného ustanovení v souvislosti s širším celkem, s celým zákonem nebo celým právním řádem
 - logický - odkrývá smysl zákona prostřednictvím zásad logiky
 - doslovný

Základní zásady trestního řízení

- pravidla (principy), která jsou výslovně či mlčky zpravidla vyjádřena v TrŘ
- představují východiska pro tvorbu (zákonodárce), interpretaci a aplikaci (orgány činné v trestním řízení) systému trestněprávně procesních norem
- jedná se o určité právní principy, vůdčí právní ideje jimiž je ovládáno trestní řízení a které musí být vykládány a aplikovány v souladu s Ústavou, LZPS, popř. v jejich duchu
- jsou typické pro trestní řízení jako celek nebo jen např. pro některé jeho stadia (zásady typické pro dokazování, hlavní líčení atd.).

Funkce základních zásad

- interpretační
 - prostřednictvím základních zásad trestního řízení provádí OCTŘ interpretaci příslušného ustanovení trestního řádu a tím je zajištěn předpoklad pro jednotnou interpretaci
- aplikační
 - funguje obdobně jako interpretační, přičemž se projevuje v rozhodovacím procesu orgánů činných v trestním řízení
- zákonodárná
 - zákonodárce při tvorbě práva musí důsledně vycházet ze základních zásad, na nichž je příslušná norma vybudována
- poznávací
 - z charakteru základních zásad a jejich uplatnění v trestním procesu lze usuzovat na charakter trestního procesu (inkviziční, adversární, smíšený)
- kontrolní
 - zaměřena na dodržování zákonnosti

Základní zásady TPP

- rozhodování o vině a trestu nezávislým soudem (čl. 81, 90 věta druhá, 92 Ústavy, čl. 38 odst. 1, 40 odst. 1 LZPS)
- vázanost soudů jen zákonem (čl. 95 odst. 1 Ústavy)
- právo na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 LZPS)
- právo na soudní ochranu (čl. 36 LZPS)
- zásady vyplývající z mezinárodních smluv (čl. 10 Ústavy)

Zásada zákonnosti

- čl. 8 LZPS, § 2/1 TrŘ „nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon.“
- procesním vyjádřením této zásady je presumpce neviny (čl. 39 LZPS a § 2/2 TrŘ – „dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na jednotlivce hledět jako by byl vinen
- jejím účelem je jednak to, aby obviněná osoba nesnášela stejné následky jako odsouzená osoba a jednak, aby průběh vykonaného dokazování umožnil soudu rozhodovat nestranně; má stránku
 - hmotněprávní – zákaz vyjadřovat se o obviněném jako o vinném před pravomocným vyjádřením soudu o jeho vině
 - procesněprávní - pravidla soudního dokazování mají být takové, aby soud určil vinu nestranně a na základě zákona

Zásada legality

- státní zástupce má povinnost stíhat všechny trestné činy o kterých se dozví
- oportunita je výjimkou ze zásady legality – státní zástupce nemá povinnost stíhat všechny trestné činy o kterých se dozví
- není zásadou českého trestního řízení
- souhlas poškozeného - § 163, § 163a TrŘ
 - u taxativně vyjmenovaných trestných činů v případě, že pachatel je ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem
 - souhlasu není třeba v případě smrti, poškozený je mladší 15 let, poškozený není schopen dát souhlas, souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísni
- nepřípustnost trestního stíhání - § 11 TrŘ - milost, amnestie, věk, přičetnost, promlčení, smrt

- hmotněprávní a procesněprávní exempce
- beztrestnost - čl. 27 Ústavy – poslance ani senátora nelze postihnout pro hlasování a projevy učiněné v PS či Senátu nebo v jiných orgánech, lze je stíhat jen se souhlasem komory; soudce Ústavního soudu nelze trestně stíhat bez souhlasu Senátu
- odepře-li komora souhlas, je trestní stíhání po dobu mandátu vyloučeno
- nestíhatelnost – čl. 62 Ústavy - prezidenta republiky nelze zadržet, trestně stíhat ani stíhat pro přestupek nebo jiný správní delikt
- prezident republiky může být stíhán pro velezradu, a to před Ústavním soudem na základě žaloby Senátu; trestem může být ztráta prezidentského úřadu a způsobilosti jej znovu nabýt
- trestní stíhání pro trestné činy spáchané po dobu výkonu funkce prezidenta republiky je navždy vyloučeno

– odklony

- § 307 TrŘ - podmíněné zastavení trestního stíhání - jen přečin
- § 309 TrŘ - narovnání - jen přečin

- obviněný se doznal/ prohlásil, že spáchal skutek
- uhrazení škody poškozenému nebo uzavření dohody, učinění potřebných kroků
- vydání bezdůvodného obohacení
- složení peněžní částky na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti (§ 309 TrŘ)
- zkušební doba 2-5let dle povahy a závažnosti přečinu (§ 307 TrŘ)

- § 175a TrŘ - dohoda o vině a trestu - nelze u zvláště závažného zločinu a v řízení proti uprchlému

- výsledky vyšetřování dostatečně nasvědčují tomu, že skutek se stal, je trestným činem a spáchal jej obviněný
- obviněný prohlásil, že spáchal skutek a nejsou pochybnosti o pravdivosti jeho prohlášení

Zásada zjišťování skutkového stavu bez důvodných pochybností – spravedlnost procesu

- § 2/5 TrŘ - OČTŘ nezjišťují objektivní pravdu, ale skutkový stav bez důvodných pochybností
- rovnost zbraní - procesní rovnost obžaloby a obhajoby
- doznání obviněného nezbavuje OČTŘ povinnosti zjišťovat skutkový stav
 - čl. 40/4 LZPS - obviněný má právo odepřít výpověď
 - § 33/1 TrŘ - právo obviněného mlčet, právo hájit se jakkoliv, tj. i lží

- skutkový stav, respektive rozsah pochybností v rámci trestního řízení, je závislý od jednotlivých jeho stadií
 - § 158/3 TrŘ - prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin
 - § 160/1 TrŘ - nasvědčují-li odůvodněné a zjištěné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala konkrétní osoba
 - § 172/1 TrŘ - je-li nepochybné, skutek není, není prokázáno, je nepřípustné
 - § 176 TrŘ - jestliže výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud
 - rozhodování soudu - in dubio pro reo

Zásada oficiality

- povinnost orgánů vystupovat z úřední povinnosti (ex officio), pokud zákon nestanoví něco jiného
- výjimky ze zásady oficiality
 - souhlas poškozeného - § 163, § 163a TrŘ
 - opravné řízení se zahajuje podáním opravného prostředku
 - o nároku na náhradu škody se rozhodne, pokud se poškozený připojí s tímto návrhem
 - o svědečném, znalečném, tlumočném, odměně obhájce se rozhoduje jen na návrh

Zásada vyhledávací

- povinnost OČTŘ z vlastní iniciativy vyhledávat a provádět důkazy (i bez návrhu stran)
 - projev zásady legality a oficiality
- objektivita dokazování – vyhledávají se důkazy svědčící ve prospěch i neprospěch
- doznání obviněného nezbavuje OČTŘ této povinnosti
- neplatí princip „qui tacet (ubi loqui potuit et debuit) consentire videtur“ [„kdo mlčí (když mluvit mohl a měl), zřejmě souhlasí.“] - papež Bonifác VIII. (1235-1303) - mlčení obviněného nelze připočítat k jeho tíži

- § 89/2 TrŘ - každá ze stran může důkaz vyhledat, skutečnost, že důkaz nevyhledal OČTŘ není důvodem k odmítnutí
- § 177d TrŘ - státní zástupce v obžalobě musí uvést důkazy, o které se jeho tvrzení opírá a které navrhuje provést v hlavním líčení
- § 180/2 TrŘ - v řízení před soudem státní zástupce z vlastní iniciativy opatřuje důkazy pro objasnění skutečností z hlediska podané obžaloby
- § 218 TrŘ - vzhledem k závěrečným řečem rozhodne soud o doplnění dokazování
- § 221 TrŘ - o objasnění věci je třeba dalšího šetření, proto soud vrátí věc státnímu zástupci k došetření

Zásada volného hodnocení důkazů

- OČTŘ hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení po pečlivém zvážení všech okolností a to nejprve jednotlivě a potom v celkovém souhrnu
 - je třeba posoudit jejich věrohodnost a pravdivost
- § 125 TrŘ - soud v odůvodnění rozsudku uvede, které skutečnosti vzal za prokázané o která skutková zjištění opřel své úvahy

Veřejnost procesu

- čl. 38 LZPS - každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně; veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem
- § 2/10 TrŘ - trestní věci se projednávají veřejně
- platí pouze pro hlavní líčení
 - přípravné řízení je neveřejné
- § 199 a násl. TrŘ - veřejnost hlavního líčení
 - vyloučení veřejnosti/ jednotlivce
- § 54/1 ZSM - zásada neveřejnosti
 - na návrh mladistvého může být hlavní líčení veřejné

- zásada veřejnosti hlavního líčení není právem obviněného, se kterým by mohl volně disponovat, např. se ho vzdát, tj. obviněný nemá právo na neveřejné hlavní líčení, pokud tomu brání veřejný zájem
 - obviněný se taktéž nemůže vzdát práva na veřejné vyhlášení rozsudku

- důvody pro vyloučení veřejnosti
 - mravnost
 - veřejný pořádek a národní bezpečnosti(utajované informace)
 - soukromý život účastníků řízení

- důvody pro vyloučení jednotlivce
 - mladistvý
 - rušení důstojného průběhu
 - opatření proti přeplňování jednacích síně

- obrazové záznamy a obrazové nebo zvukové přenosy jen se souhlasem předsedy senátu/samosoudce
- zvukové záznam s vědomím předsedy senátu/samosoudce, pokud to nebude na úkor klidného nebo důstojného průběhu
- „veřejnost“ přípravného řízení - § 8a - § 8c TrŘ - poskytování informací o trestním řízení ze strany orgánů činných v trestním řízení veřejnosti prostřednictvím sdělovacích prostředků a osobám na něm zúčastněným
 - neohrozit objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení
 - nezveřejňovat o osobách údaje, které se přímo nedotýkají trestné činnosti
 - dbát presumpci nevin

Zásada bezprostřednosti

- soud smí přihlížet jen k těm důkazům, které byly přímo před ním provedeny (quod non est in actis non est in mundo)
 - bezprostřednost souvisí s posouzením věrohodnosti důkazu
 - právo na neměnitelnost složení senátu
 - § 202/1 TrŘ - hl.l. se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu
 - § 234/1 TrŘ - veřejné zasedání se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu
 - § 242 TrŘ – neveřejné zasedání se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu
 - § 197 TrŘ náhradní soudce - účastní se hlavního líčení kromě členů senátu
 - § 219/3 TrŘ - při odročení sdělí předseda senátu podstatný obsah předchozího líčení
- výjimkou ze zásady bezprostřednosti je trestní příkaz (§ 314e TrŘ) a řízení o schválení dohody o vině a trestu (§ 314o TrŘ)

Zásada ústnosti

- § 2/11 TrŘ - jednání před soudy je ústní, osoby se vyslýchají
- soud rozhoduje na základě ústně provedených důkazů a ústních přednesů stran
- pravidlo právního slyšení – tj. právo osoby, proti které se vede trestní řízení, být slyšen a vyjádřit se ke všem skutečnostem/důkazům
- „quod non est in actis non est in mundo“ - při rozhodnutí o vině a trestu soud nepřihlíží k tomu, co je ve spisech, ale co zazní před ním
- úzká souvislost se zásadou bezprostřednosti

- přečtení protokolů o dřívější výpovědi obžalovaného - § 207/2 TrŘ
 - jedná se v jeho nepřítomnosti
 - odepře vypovídat
 - podstatné rozpory

- přečtení protokolů o předchozím výslechu svědka - § 211 TrŘ
 - osobní výslech osoby není nutný
 - osoba zemřela, stala se nezvěstnou, pro dlouhodobý pobyt v cizině nedosažitelnou
 - svědek odmítl vypovídat
 - svědek se v podstatných bodech odchyluje od své předchozí výpovědi
 - místo výslechu znalce se čte jeho posudek
 - přehrání zvukového a obrazového záznamu provedeného prostřednictvím videokonferenčního zařízení (§ 111a TrŘ)

- § 232/2 TrŘ – důkazy ve veřejném zasedání se provádějí stejně jako v hl. líčení
- § 243 TrŘ - důkazy v neveřejném zasedání se provádějí přečtením protokolu a jiných písemností
- se souhlasem státního zástupce a obžalovaného lze číst v hl. l. úřední záznamy o podání vysvětlení a o provedení dalších úkonů v přípravném řízení
- § 314c TrŘ - samosoudce může rozhodnout bez projednávání („slyšení“) věci – trestní příkaz

Děkuji za pozornost

Otázky...???

doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.

Katedra trestního práva

Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Veveří 70, 611 80 Brno

Tel. + 420 549 493 870, Fax. + 420 541 213 162

E-mail: Marek.Frystak@law.muni.cz